

שקלא וטריא

— סכום על דף היומי —

לעלוי נשמת
דינה ליבא בת עטל ז"ל
עובדיה חיים בן רחל ז"ל
ת.נ.צ.ב.ה

א"ר יוסי בר' חנינא אין דברי תורה מתקיימין
אלא במי שמעמיד עצמו ערום עליהן
(שמערים שיתקיים תורתו) שנאמר
{משלי ח} אני חכמה שכנתי ערמה (סוטה כא)

הידושים טז

עבד עברי נקנה בשטר – מקור הדין

(תירוץ) אמר רבא זאת אומרת עבד עברי גופו קניו¹ לפיכך הרב שמחל על גרעונו
אין גרעונו מחול. וכשהפיקר עדיין חוזר ומשתעבד לו.

דעת ריש לקיש - אמה העבריה קונה את עצמה במיתת האב

להלן יבואר הק"ו של ר"ל שאמה העבריה יוצאת במיתת האב. ובסוף הגמרא מקשה
ע"ז מהברייתא ונשאת בקושיא.
אמר ר"ל אמה העבריה קונה את עצמה במיתת האב מרשות אדון מק"ו:
ומה סימנין שאין מוציאין מרשות אב, מוציאין מרשות אדון, מיתה שמוציאה
מרשות אב דהיינו שאין מעשה ידיה לירושין, אינו דין שמוציאה מרשות אדון?
(קושיא) מיתביב ממשנתנו יתירה עליו אמה העבריה שקונה את עצמה בסימנין -
ואם איתא ניתני נמי מיתת האב.
(תירוץ) תנא ושייר- דשייר מיתת האדון.
(דחיה) לאו שיורא הוא, דכיון דאיכא נמי באיש לא קתני.
(תירוץ) ואלא ניתני תנא דבר שיש לו קצבה קתני דבר שאין לו קצבה לא קתני.
וסימנין שיש שממהרת לבוא ויש שמתאחרת - אמר רב ספרא אין להם קצבה למעלה
אבל יש להם קצבה למטה ר"ל שאם הביאה מקודם אינו סימן, כמבואר בברייתא למטה:

[עד כאן דף טז עמוד א]

דתניא:

בן תשע שנים שהביא שתי שערות: שומא לכ"ע. אלמא שיש לזה קצבה שהרי המביאה
קודם ט' אינו סימן.
מבן ט' שנים יום אחד עד בן י"ב שנה יום אחד ועודן בו שומא: ר' יוסי בר' יהודה
אומר סימן ויש חולקין עליו. אבל אם נשרו קודם לכן, לכ"ע אינו אלא שומא.
בן י"ג שנה יום אחד: דברי הכל סימן. [הגמרא שם מקשה מדוע בגיל י"ג ולא בגיל י"ב]

להבנת העניין, יתבאר להלן שיש כמה מקרים שהאדון חייב להעניק לעבד ביציאתו:
יוצא בשש, וביובל (נרצע או בתוך שש), מיתת האדון, אמה בסימנים, ומחלוקת ביוצא
בגרעון כסף. אבל בורח אינו חייב.

(קושיא) מתיב ר' שמעון אומר ד' מעניקים להם ג' באיש דהיינו שש שנים, יובל,
ומיתת האדון דנרצע, וג' באשה דהיינו שש שנים, יובל, וסימנים. ואי אתה יכול לומר ד'
באחד לפי שאין סימנים באיש ואין רציעה באשה.
ואם איתא ניתני נמי מיתת אב באשה.

(תירוץ) דבר שיש לו קצבה קתני, הסימנים יש קצבה למטה, ומיתת האדון אינו
בלכל המספר, והארבעה הם: שנים, יובל, ויובל של רציעה, ואמה העבריה
בסימנים – ר"ל שמחשיבים יובל לשנים, ואין לומר שנחשבים לאחד, שאם כן באשה מיהא
משכחת לה ארבעה. שמע מינה.
(קושיא) ואלו מעניקים להם היוצא בשנים, וביובל, ובמיתת האדון ואמה העבריה
בסימנים - ניתני נמי מיתת אב, אין לומר תנא ושייר שהרי כתוב 'אלו', ואין לומר דבר
שאינו לו קצבה קתני, שהרי כתוב מיתת האדון. ומסיקה הגמרא: תיובתא דריש לקיש
תיובתא. לגבי הק"ו שלו הפירכא כדלהלן: מה לסימנין שנשתנה הגוף, תאמר
במיתת אב שכן לא נשתנה הגוף.

א. עולא אמר קרא לגבי אמה העבריה, שאם האדון אינו רוצה ליעדה ורוצה ליקח
אשה אחרת כתוב אם אחרת יקח לו - הקישה הכתוב אמה העבריה לאחרת:
מה אחרת מקניא בשטר אף אמה העבריה מקניא.
יש מחלוקת מי כותב את שטר מכירת אמה העבריה האם האדון (לוקח) או האב (מוכר).
הגמרא מקשה שהתירוץ של עולא קאי רק כהמ"ד שסובר שהאדון כותב, שלומד משטר
קידושין שהלוקח (הבעל) כותב השטר, אבל לפי המ"ד שהאב כותב, חזינן שלא לומד
מהקש מ'אחרת'.
איתמר שטר אמה העבריה מי כותבו:
א. רב הונא אמר אדון כותבו,
ב. רב חסדא אמר אב כותבו.
(קושיא) למ"ד אב כותבו מאי איכא למימר?
ב. אמר רב אחא בר יעקב:

אמר קרא לא תצא כצאת העבדים דהיינו שאין אמה העבריה יוצאת בשן ועין כעבד כנעני
ועברי, אבל נקנית היא כקנין עבדים ומאי ניהו שטר.
(קושיא) ואימא אבל נקנית היא כקנין עבדים ומאי ניהו חזקה ר"ל שיכפוה לעשות
מלאכה אחת.

(תירוץ) אמר קרא לגבי עבד כנעני והתנחלתם אותם לבניכם אחרים - אותם בחזקה
ולא אחר בחזקה.
(קושיא) ואימא אותם בשטר ולא אחר בשטר.
(תירוץ) הכתיב לא תצא כצאת העבדים.

(קושיא) ומה ראית? הרי יש ריבוי אחד ומיעוט אחד, ואנו יכולים או לרבות שטר ולמעט
חזקה או להיפך, ומדוע הבנת שיש לרבות שטר.
הגמרא מביאה שני תירוצים, כדלהלן:

1. מסתברא שטר ה"ל לרבו שכן מוציאה בבת ישראל ואין לומר לרבות
חזקה שכן קונה בנכסי הגר, דבאישות מיהת לא אשכחן.
2. אי בעית אימא להכי אהני אם אחרת לגלות' שלא תצא כצאת העבדים' ובא
ללמדנו שטר. ומ"מ מה שהאב (מוכר) כותב את השטר לומדים מקרקעות.
ורב הונא הפסוק לא תצא כצאת העבדים - דורש שאינה יוצאה בראשי אברים
כעבד. רב חסדא לומד שיש שני ריבויים בפסוק - א"כ לכתוב קרא לא תצא כעבדים
מאי כצאת העבדים - ש"מ תרתי.

[משנה] קונה את עצמו בשנים

דכתיב שש שנים יעבד ובשביעית וגו':

[משנה] קונה את עצמו ביובל

דכתיב עד שנת היובל יעבד עמך.

[משנה] קונה את עצמו בגרעון כסף

אמר חזקיה דאמר קרא לגבי אמה העבריה והפדה מלמד שמגרע פדיונה ויוצאה.
תנא וקונה את עצמו בכסף ובשוה כסף ובשטר.
כסף - דכתיב מכסף מקנתו,
שוה כסף נמי ישיב גאולתו אמר רחמנא לרבות שוה כסף ככסף. שיכול לכתוב שטר
על דמיו ולצאת.
שטר - שטר שיחורר
(קושיא) למה לי לימא ליה באפי' תרי זיל' א"נ באפי בי דינא זיל' שהוא מפיקר
את עבדו.

¹ כדתנן בהמגרש (שם דף פה): אותו לשון עצמו יאמר לו בע"פ דס"ד דאין צריך אלא מחילה כמו
מחילת חוב בעלמא ולבסוף דמסיק ע"ע גופו קנוי לשון הכתוב בשטר אין מועיל בעל פה:
² תוספות ד"ה אמר רבא זאת אומרת עבד עברי גופו קנוי. מדלא חשיב במתניתין שטר
משמע דסבר דעבד עברי אין גופו קנוי ותימה דרבא דקאמר עבד עברי גופו קנוי היכי פליג
אמתניתין וי"ל דמתני' נמי סברה דגופו קנוי והא דלא חשיב שטר משום דתנא דמתני' לא חשיב
אלא יציאות שהם בע"כ של אדון אבל שטר מדעתו של אדון.

³ תוספות ד"ה לימא ליה באפי תרי זיל. תימה אמאי פריך גמרא לימא ליה באפי תרי זיל אמאי
לא פריך ויפקירנו שהרי אפילו עבד כנעני שגופו קנוי יצא בהפקר לשמואל דאמר המפקיר עבדו
יצא לחירות וא"צ גט שחרור בפ' השולח (גיטין דף לח.). ולמה לי שטרא ואפילו למ"ד (שם):
דהמפקיר עבדו יוצא לחירות וצריך גט שחרור היינו משום הפקעת איסור כדי להתירו בבת
ישראל וא"כ בע"ע למה לי שטרא דבלאו הכי מותר וי"ל דאין ה"נ ומיהו לא הוא קשה למה לי
שטרא ליתפוקה בהפקר דפשיטא דיש יציאות אחרות לבד משטר אלא הכי קשיא ליה אף כשבא
להוציא בשטר למה לי שטר אותו לשון הכתוב בשטר דהיינו הרי את בן חורין הרי את לעצמך

הידושים טז

מי מקבל הענקה - עבד ואמה עבריה

הגמרא מביאה סתירה בין שתי הבריות למי שייך הענקת אמה העבריה ומיישבת
יש הבדל אם האב חי או לא, ובנוסף מבארת מה החידוש בזה כדלהלן:

תני חדא -

ענק עבד עברי לעצמו: למרות שזה דין פשוט שלא שייך שמישהו יזכה בו, הגמרא מבארת:

1. **רב יוסף**: יו"ד שהוא קטן נעשה **קרת** עיר גדולה **קא חזינא הכא**, כלומר
האריך בחינם.

2. **אביי**: הא מני תוסאי הוא דתניא תוסאי אומר לו ולא לבעל חובו. למרות
שהוא סובר את דין שיעבודא דרבי נתן, יש פסוק שממעט זאת אצלינו.

וענק אמה העבריה לעצמה - הא דליתיה לאב - למעוטי אחין דתניא והתנחלתם
אותם לבניכם אחריכם: אותם לבניכם ולא **בנותיכם** לבניכם - מכאן שאין אדם
מוריש זכות בתו לבנו.

ותניא אידך -

ענק אמה העבריה ומציאתה לאביה ואין לרבה במציאתה אלא שכר בטלה בלבד
ר"ל כמה שבטלה ממלאכתה כשהגביה את המציאה. - **הא דאיתיה לאב**.
מקור דיני הענקה - מחלוקת בגרעון כסף

גופא אלו מעניקים להם:

[ת"ק] היוצא בשנים וביובל ובמיתת אדון ואמה העבריה בסימנין אבל בורח ויוצא
בגרעון כסף אין מעניקים לו.

ר"מ: אומר בורח אין מעניקין לו ויוצא **בגרעון כסף** מעניקים לו.

ר"ש: אומר ארבעה מעניקים להם שלשה באיש וג' באשה ואי אתה יכול לומר
ארבעה באחד מהן לפי שאין סימנין באיש ורציעה באשה.

התורה כותבת את מצות הענקה לגבי עבד בהשלמת שש שנים, להלן יבואר מהיכן
לומדים ליוצא ביובל, לנרצע וגרעון כסף לפי שיטת ת"ק ור"ש.

כ"י: ימכר לך אחיך העברי או העבריה ועבדך שש שנים ובשנה השביעית **תשלחנו**:
חפשי מעמך:
וכי תשלחנו הוכפל מלה זו לרבות. חפשי מעמך לא תשלחנו ריקם:

ד"ר יכול לא יהו מעניקים אלא ליוצא בשש מנין לרבות יוצא ביובל ובמיתת
האדון ואמה העבריה בסימנין ת"ל תשלחנו **וכי תשלחנו**.

יכול שאני מרבה בורח ויוצא בגרעון כסף - ת"ל וכי תשלחנו חפשי מעמך: מי
ששילוחו מעמך כלומר מדעתך, יצא בורח ויוצא בגרעון כסף שאין שילוחו מעמך.

רמ"א: בורח אין מעניקין לו דאין שילוחו מעמך אבל יוצא בגרעון כסף ששילוחו
מעמך דהיינו שיקבל גרעון כסף ומשלחו, בורח למרות שהשלמה בעי, ואחרי ששילום ויצא

ומקבל הענקה - מדובר כגון שברח ופגע בו יובל למחרת: מהו דתימא הואיל ואפיק
ליה יובל שילוחו מעמך קרינן ביה, ולא ניקנסיה ונעניק ליה קמ"ל.

[עד כאן דף טז עמוד ב]